

Dk. Ted Hildebrandt, Historia ya OT, Lit., na Theolojia, Hotuba ya 16

Hakimiliki © 2020, Ted Hildebrandt

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia, hotuba namba 16, juu ya Balaamu na kitabu cha Hesabu na upyaji wa Agano na dhana za ardhi katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

A. Muhtasari wa Maswali [0:00-2:28]

Darasa, wacha tuanze. Nitapitisha karatasi hizi za mahudhurio karibu. Kwa Alhamisi nyinyi mnaifanyia kazi nini? Kitabu cha Waamuzi na Ruthu. Hakuna *Baba yetu Ibrahimu*; Kuna makala na mistari kadhaa ya kumbukumbu. Makala, mistari ya kumbukumbu, Waamuzi, na Ruthu, wanajua hadithi na hayo yote. Kwa hivyo hiyo itakuja Alhamisi. Leo, tutamaliza kitabu cha Hesabu na kuingia katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati, na kisha tutakuwa na darasa moja zaidi juu ya Kumbukumbu la Torati. Nadhani hapo ndipo tulipo. Karibu kwenye darasa la Agano la Kale, na tuwe na neno la maombi, na kisha tutaingia ndani yake.

Baba, tunakushukuru kwa wema wako kwetu na haswa huko New England katika msimu wa joto, inashangaza tu warembo walio nje. Baba, umetupa macho kuona wingi wa rangi za majani zikibadilika. Umetupa pua kunusa harufu nzuri ya kuanguka, na sindano zinazoanguka, na masikio ya kusikia na urafiki kwenye chuo hiki kushiriki. Tunakushukuru kwa wema wako mwingi kwani neema yako inatolewa kwetu kila siku. Tunakushukuru kwa jinsi ulivyokuwa na neema kwa Waisraeli na kuwaadhibu lakini bado uliwaleta kwa upendo wako mwaminifu katika zizi lako. Tunakushukuru kwa kuwa wewe ni mchungaji mkuu wa Israeli, na kwamba unawapenda kondoo wako na sisi pia ni kondoo wako, Baba, kondoo wa malisho yako. Tunakushukuru kwa Kristo, mchungaji wetu mkuu, mchungaji mwema na ni kwa jina lake tunaomba, amina.

Hebu turuke ndani. Tutaruka kupitia hii kwa sababu darasa lingine liko mbele yetu kidogo. Kwa hivyo tutapitia hii haraka zaidi.

B. Masomo ya Nambari [2:29-7:48]

Mara ya mwisho tulikuwa tunazungumza juu ya kitabu cha Hesabu na tulikuwa tukifanya kazi na mjadala wa hiari/utabiri juu ya ikiwa Mungu anaweza kubadilisha mawazo yake na ikiwa alibadilisha mawazo yake aliposema kwamba ataangamiza Israeli, Musa anaomba na kisha mistari 8 baadaye, hawaangamiza kama alivyosema hapo mwanzo. Kuna masomo fulani kutoka kwa kitabu cha Hesabu ambayo ninataka kuipitia. Hivi ndivyo ninavyoona kutoka kwa kitabu cha Hesabu: kwamba mtu mmoja anaweza kuleta mabadiliko. Musa anaomba na taifa linaokolewa. Kwa hivyo mtu mmoja anaweza kuleta mabadiliko. Musa analeta mabadiliko kwa watu. Maombi hubadilisha mambo. Maombi ni muhimu. Sioni sala kama kitu tunachofanya kutii kile ambacho Mungu ametuamuru, ili tuombe kutii tu. Lakini hapana, tunaomba kwa sababu tuna vitu mioyoni mwetu. Tunataka Mungu aingiliane nasi kwa njia fulani. Musa aliomba na ghadhabu ya Mungu ikarudi nyuma na Mungu akatobu. *Naham-* alikubali kile atakachofanya. Kwa hivyo hiyo ni muhimu. Katika kitabu cha Hesabu, una tofauti kati ya kutokuwa na imani kwa Israeli (Israeli daima inataka kurudi Misri, Israeli daima inalalamika kwa Mungu), na Mungu ambaye ni mwaminifu. Kwa hivyo Mungu anaonyeshwa kuwa mwaminifu na Israeli anaonyeshwa kuwa hana imani. Kutokuwa na imani kwa Israeli kunatofautishwa na uaminifu wa Mungu. Hiyo ni mada nyingine kubwa katika kitabu cha Hesabu hapa. Msamaha na bado matokeo: Tuko katika kitabu cha Hesabu na Mungu anasema, "Nimewasamehe, Musa, kama ulivyoniomba nifanye." Na bado kulikuwa na matokeo. Ni jambo la kuvutia, msamaha lakini bado kunaweza kuwa na matokeo yanayofuata—miaka 40 nyikani. Hili ni jibu kwa moja ya maswali ambayo tulikuwa tukipambana nayo mwishoni: Je, Mungu ana nguvu au tuli? Kile nilichojaribu kupendekeza katika kitabu cha Hesabu na mahali pengine katika Agano la Kale ni kwamba Mungu ana nguvu, sio tuli. Anawasiliana na watu wake, anaenda na kurudi na anasikiliza sala ya Musa na kuingiliana nayo. Anashirikiana kimahusiano na Musa na watu wake. Mungu anajibu (nadhani hiyo ni njia nyingine ya kusema). Yeye

sio tu mwanzilishi anayesema, "Nitafanya hivi, kwa sababu niliamua kuifanya hivi, na hii ndio njia nitakayofanya." Anajibu mwingiliano wao.

Malalamiko dhidi ya maombolezo: Tulitofautisha kati ya malalamiko na maombolezo. Acha nifanye tofauti hii tena. Sina hakika kwamba nilikuwa wazi juu yake mara ya kwanza. Malalamiko na maombolezo yanaweza kutumia maneno sawa. Unajua, "Mungu wangu, Mungu wangu, kwa nini umeniacha?" "Utanisahau hadi lini, Ee Bwana?" Wote wawili wanaweza kutumia maneno yenye nguvu sana, lakini malalamiko ni harakati mbali na Mungu ambayo inasema kimsingi, "Mungu, utanisahau hadi lini? Nimetoka hapa, sitaki tena." Kwa hivyo malalamiko ni harakati mbali na Mungu na kuelezea maneno hayo. Maombolezo ni mapambano na Mungu, akisema, "Mungu, tafadhali...", "Mungu wangu, Mungu wangu, kwa nini umeniacha?" ("Usiniache!"). Kwa hivyo maombolezo ni harakati kuelekea kwa Mungu, malalamiko ni harakati mbali na Mungu, mara nyingi hutumia maneno yale yale. Ni maneno yenye nguvu sana, lakini moja ni harakati mbali na nyingine ni harakati kuelekea.

Hizi ni mada kubwa ambazo ninazona kutoka kwa kitabu cha Hesabu na ndio sababu napenda kitabu cha Hesabu. Nadhani ni kitabu cha kitheolojia sana na kina mengi ya kutufundisha. Sasa hapa kuna moja ya vipendwa vyangu kutoka kwa kitabu cha Hesabu: Huyu ni ndama mwekundu. Sasa unasema, "Hildebrandt, huyo sio ndama." Inapaswa kuwa picha ya ndama mwekundu. Samahani, hii ndiyo bora zaidi ningeweza kufanya. Ni ng'ombe mwekundu, lakini huyu anatoka Texas. Sasa unasema, "Kwa nini unashuka kwenye vitu hivi vya ndama mwekundu?" Israeli, wanapotaka kusafisha kitu, wanaanza na vitu ambavyo havijatakaswa. Je, wanasafishaje vitu? Unasafisha kwa maji na unasafisha kwa damu. Kwa mfano, ikiwa Wayahudi watajenga hekalu la tatu (hiyo labda itakuwa Vita vya Kidunia vya tatu kwa sababu kuna msikiti juu ya jukwaa hilo au kaburi juu ya Kuba ya Mwamba), lakini ikiwa Wayahudi watajenga hekalu, wanapaswa kuwa na uwezo wa kusafisha vyombo vilivyopo? Hivi sasa wana menorah ya dhahabu yenye urefu wa futi saba na nusu, nimeiona kwa macho yangu. Menorah nzuri yenye urefu wa

futi saba na nusu iko tayari kwa hekalu la tatu. Nini kinatokea? Marabi wameidhinisha, lakini hiyo inapaswa kusafishwa na damu ya ndama mwekundu? Unajua kwamba katika Israeli, hii inatoka kwa Hesabu, sura ya 19, sasa kwa kuwa wana ndama mwekundu? Wana ndama mwekundu huko Israeli sasa; iko juu katika Galilaya. Je, hiyo ni muhimu kwa watu wa Kiyahudi kwamba wana ndama mwekundu?

C. Balaamu: Utangulizi [7:49-13:22]

Sasa Balaamu - napenda jina la mtu huyu. Ni aina ya kutisha. Kwa nini Wamoabu walimwajiri Balaamu huyu? Hii ni Hesabu sura ya 22-24 na hizi ni vifungu maarufu. Labda umesikia juu ya Balaamu hapo awali. Kwa nini Wamoabu walitaka kuajiri Balaamu? Ogu na Sihoni wana uhusiano gani nayo? Og- fikiria kumtaja mtoto wako kwamba, mtoto huenda shule, "Halo, mimi ni Og." Alikuwa mfalme wa Waamori na pia Sihoni. Israeli inawaangamiza wafalme hawa wawili. Hiyo ina uhusiano gani na Balaamu? Hadithi haiunganishi vizuri ikiwa haujui jiografia fulani. Ogu na Sihoni walikuwa wafalme wa Amori, ambao Israeli waliwaangamiza. Hiyo ina uhusiano gani na Balaamu kuitwa kutoka Mesopotamia? Kwa nini Balaki (Balaki alikuwa mfalme wa Moabu) alituma hadi Mesopotamia kumchukua Balaamu, laana mtaalamu? unajua laana ni nini, laana ya kitaalam? Mshale: inaangaza kwenye skrini yako na kwenda juu na chini. Hapana, huyu ni mtu ambaye kwa kweli analipwa kulaani. Alikuwa nabii ambaye alilipwa kulaani watu. Kwa nini walituma hadi Mesopotamia? Je, mfalme hakuwa na laana zake za kitaalam? Kwa nini walituma hadi Mesopotamia? Nataka kuangalia swali hilo. Je, Waisraeli ndio pekee waliomjua Yehova? Si Waisraeli pekee waliomjua Yehova kama Mungu wao. Tumemwona Melkizedeki tayari, na ninataka kupendekeza kwamba Balaamu alimjua Yehova Mungu. Balaamu anamjua Yehova Mungu. Yeye ni nabii wa kigeni kutoka Mesopotamia, na anamjua Yehova (Yahweh). Baada ya kusema hayo, hii ndio ramani. Kuna nini na ramani hii? Hapa kuna nchi ya Moabu. Hii ni korongo; Ina kina cha futi 3,000. Inakaribia kutamkwa kama Grand Canyon. Unatembea juu na iko moja kwa

moja chini kwa futi 3,000. Ni korongo la futi 3,000 ambalo ni mpaka. Kati ya Wadi Arnon na Wadi Zered ni nchi ya Moabu. Nani yuko chini ya Zered? Chini ya Zeredi ni Edomu. Edomu ni wazao wa nani? Wazao wa Esau. Esau ni rangi gani? Nyekundu. Miamba iko chini ya Edomu ni rangi gani? Nyekundu. Kuna mahali paitwapo Petra hapa--miamba nyekundu ya Petra. Kuna wazao wa Esau.

Moabu iko hapa. Moabu ni "kutoka kwa Abba." Wazao wa nani ni Moabu? Je, kuna mtu yeyote anayemkumbuka Loti? Unamkumbuka Lutu na binti zake pangoni? Walizalisha Moabu—"kutoka kwa baba." Kwa njia, nyinyi wiki hii mnasoma juu ya mwanamke wa Moabu. Jina lake ni nini? Ruthu. Hiyo inafanyika hapa hapa. Ruthu ni Moabu. Ni kutoka kwa wazao wa Lutu. Huyu ni Esau na huyu ni Loti. Amoni ni mmoja wa wazao wa Lutu. Moabu na Amoni, wana uhusiano na Israeli? Moabu na Amoni (hawa ni wazao wa Lutu) wanahusiana na Israeli.

Je, Mungu aliruhusu Israeli kuwashambulia Wamoabu na Waamoni? Hapana, hakufanya hivyo. Waisraeli wanaizunguka Edomu hapa na wanapanda Barabara kuu ya Mfalme hapa na hawawezi kuwashambulia Moabu na hawawezi kushambulia Amoni. Hao ni ndugu zao. Walikuja hapa, lakini ni nani hapa? Waamori. Waamori wanatoka magharibi, kwa hivyo Waisraeli walikata hapa na kuwashinda Sihoni na Ogu, wafalme wa Waamori. Wanachukua eneo hili hapa. Musa atakufa wapi? Musa atakufa hapa kwenye Mlima Nebo. Je, kuna mtu yeyote anayekumbuka jinsi anavyopanda mlima na Mungu anamwonyesha nchi ya Israeli kutoka Mlima Nebo. Anaangalia ardhi. Kwa njia, Yeriko iko hapa. Kwa hivyo watavuka na kuchukua Yeriko. Musa atakufa hapa hapa. Israeli inakaa wakati huo katika nchi hii ya Sihoni. Kwa nini mfalme wa Moabu anaogopa Israeli? Kwa sababu wameshinda tu Sihoni na Ogu na Wamoabu wanaogopa sasa kwamba Waisraeli watakuja kusini chini kwa njia hii. Kwa hivyo mfalme wa Moabu anataka Balaamu awalaani Israeli. Balaamu atakuja hapa na atawalaani Israeli. Atatoka Mesopotamia, atashuka Moabu, na Moabu atamlipa ili kuwalaani Israeli. Israeli itakaa hapa hapa. Hiyo ni aina ya jiografia ya hali hii na Balaamu.

Tabia ya D. Balaamu: Je, yeye ni mzuri au mbaya? [13:23-20:54]

Sasa ni hadithi gani maarufu zaidi na mtu huyu Balaamu? Je, Balaamu ni mzuri au mbaya? Kweli katika kitabu cha Hesabu Balaamu alikuwa mzuri au mbaya? Katika kitabu cha Hesabu nataka kukupendekeza kwamba yeye ni mzuri sana. Kwa kweli anatoa maneno manne. Je, Balaamu anatabiri kutoka kwa Mungu mara nne akisema hasa kile ambacho Mungu alimwambia atabie? Ndio, yeye ni mzuri lakini basi wengine wenu walisema, "Hapana, yeye ni mbaya." Jibu ni kwamba Balaamu ndiye Yuda wa Agano la Kale. Sasa kwa njia, Yuda alikuwa mzuri au mbaya? Kweli, unaweza kusema, "Yuda alimsaliti Yesu. Yuda alikuwa mbaya." Lakini subiri kidogo, kabla ya Yuda kugeuka kuwa mbaya, Yuda alikuwa mwema? Je, Yuda alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili ambao Yesu alituma kufanya miujiza kwa jina lake? Katika Mathayo 10, Yuda alitumwa na kutangaza injili ya Yesu Kristo na kufanya miujiza kwa jina la Yesu. Kwa njia, unakumbuka wakati Yesu alisema, "Mmoja wenu atanisaliti"? Wote walitazama pande zote na kuna yeyote kati yao aliyemshuku Yuda? Hapana, hawakufanya hivyo. Kwa hivyo ninachosema ni kwamba Yuda alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili na kisha anageuka kuwa mbaya. Balaamu ni sawa na hiyo. Yeye ni mzuri na kisha anageuka kuwa mbaya. Tutaona mabadiliko hayo ndani yake. Anaonyeshwa kama mtakatifu na mwenye dhambi. Katika Agano la Kale anaonyeshwa kama mzuri sana. Acha nikusomee kauli kadhaa ambazo Balaamu anatoa katika Hesabu, sura ya 22. Hesabu 22:8 inasema hivi, "'Lala hapa,' Balaamu akawaambia, 'nami nitawarudishia jibu ambalo Bwana ananipa.'" Chini hadi mstari wa 13, "Asubuhi iliyofuata Balaamu aliamka na kuwaambia wakuu wa Balaki, 'Rudini katika nchi yenu, kwa maana Bwana amekataa kuniruhusu niende pamoja nawe.'" Je, Balaamu ni mwaminifu kwa kile ambacho Mungu alimwambia? Ndiyo, yeye ni. Hataenda. Nini kinatokea? Balaki, mfalme wa Moabu, anatuma watu zaidi na wanatoka kwake na kumwomba ashuke tena. Na mstari wa 18 unasema hivi, "Lakini Balaamu akawajibu, 'Hata kama Balaki angenipa jumba lake la kifalme lililojaa fedha na dhahabu, singeweza kufanya chochote kikubwa au kidogo kwenda zaidi ya amri ya Bwana, Mungu wangu.'" Je,

Balaamu ni mwabudu wa Yahweh? Hakika yuko. Anasema, "Siwezi kufanya hivyo hata kwa dhahabu au fedha." Kwa njia, hii inaweka mvutano mkubwa zaidi katika maisha ya Balaamu. Huu ndio mvutano mkubwa zaidi: pesa au fanya neno la Mungu. Tangaza neno la Mungu au fuata pesa ambazo zitakuwa mvutano ambao Balaamu anahisi. Atakuwa mwaminifu kwa neno la Mungu, anatoa maneno manne ambayo tutapitia. Sasa unasema, "Subiri kidogo, lakini nilidhani Balaamu alikuwa mtu mbaya?" Ndio, yeye ni mtu mbaya. Ukienda kwa Yuda katika Agano Jipya, mstari wa 11. Balaamu ameorodheshwa na waasi wakuu wa wakati wote. Balaam alitazamwa kama Benedict Arnold, Lee Harvey Oswald, au mtu kama huyo. Yuda ni mfano mzuri kutoka kwa Biblia. Balaamu ameorodheshwa pamoja na Yuda na watu wabaya na jambo hilo hilo linatokea katika kitabu cha Ufunuo. Balaamu anatazamwa kama msaliti. Hilo ndilo neno ninalotaka, "msaliti." Balaamu anatazamwa kama msaliti, ambaye alimtumikia Mungu mwanzoni na kisha akageuka. Katika Agano Jipya, atakuwa mtu mbaya sana. Je, Balaamu alimjua Mungu? Ndio, alifanya hivyo. Tumepata taarifa wazi hapa kwamba Balaamu anasema, "Nitasema tu kile ambacho Yahweh, Mungu wangu ananiambia." Kwa hivyo alimjua Mungu, hakuwa Myahudi, lakini bado alimjua Mungu. Vipi kuhusu jina lake? Ninapenda jina lake. Balaamu, inamaanisha "mwangamizi". Kwa hivyo mtu huyu anashuka, jina lake linamaanisha "mwangamizi." Inaonekana kama mchezo wa 3-D kwenye kompyuta au kitu. Sasa wakati nasema jina lake ni la kuchekesha, unatambua kuwa wamepata jina la mtu huyu lililochongwa kwenye jiwe kutoka 800 KK. Inatoka mahali paitwapo Deir Alla, ambayo iko Jordan. Inafurahisha, matukio na Balaamu hutokea Yordani na wamepata jiwe lenye jina la Balaamu juu yake kutoka 800 KK huko Yordani. Ilipatikana mnamo 1967 na ilitafsiriwa kwanza mnamo 1976. Je, hii ni ya hivi karibuni? Sasa angalia hii: hii ni nukuu kutoka kwa alama hii, "Maafa ya kitabu cha Balaamu, mwana wa Beori." Kwa njia, je, Balaamu, mwana wa Beori, ni Balaamu wetu? Ndiyo, yeye ni. Ikiwa ilisema tu "Balaamu," kunaweza kuwa na zaidi ya Balaamu mmoja, lakini inasema

"Balaamu, mwana wa Beori" na huyo ndiye mtu wetu. "Mwonaji wa kimungu," ndivyo alivyokuwa haswa? "Mwonaji wa kimungu alikuwa yeye. Miungu ilimjia usiku na akaona maono kulingana na matamshi ya El. Wakamwambia Balaamu, mwana wa Beori..." Na inaendelea. Je, hii ni ya kushangaza sana kwamba wana rekodi na hii sio hadithi tu? Kwa maneno mengine, mtu huyu ana punda anayezungumza, hii imepata kuwa hadithi ambayo imeundwa, sivyo? Je, mtu huyo alikuwa wa kweli? Mwanadada huyo amechongwa kama halisi kutoka 800 KK, kwa hivyo hii ni ya kushangaza sana. Mara nyingi hupati aina hii ya uthibitisho na hii ni ya kuvutia tu. Kwa njia, ilibidi usubiri hadi 1967 ili ipatikane na kutafsiriwa mnamo 1976. Mapambano makubwa ya Balaamu ni ikiwa ataenda na neno la Mungu au ikiwa ataenda na pesa. Huu utakuwa mvutano wake. Je, hii itakuwa baadhi ya mvutano wetu katika sehemu mbalimbali za maisha yetu, iwe tutaenda kutafuta pesa au kumtumikia Bwana? Huu ni mvutano mkubwa ambao wengi wetu tumehisi.

E. Balaamu na Punda [20:55-26:43]

Sasa simulizi la punda: hii ni kifungu cha kawaida. Je, kuna mtu yeyote anayekumbuka kuwa na mvutano? Mungu anasema, "Sawa, Balaamu unaweza kwenda nao." Kisha Balaamu anaenda nao, na kisha ghafla malaika huyu anakuja na upanga huu wa "taa" na anakaribia kuondoa kichwa chake. Unasema, "Subiri kidogo Mungu, nilidhani umesema angeweza kwenda kisha unajaribu kumuua? Kuna nini na hiyo?" Mungu anakupa ruhusa. Ni kama mzazi anayerudisha neno lake au kitu. Nini kinaendelea? Nadhani kinachoendelea ni kwamba Mungu alisema, "Balaamu, unaweza kwenda," lakini ni sharti gani moja? "Lazima useme kile ninachokuambia." Balaamu labda alifikiria kichwani mwake, "Labda ninaweza kupata pesa kutoka kwa hii. Mungu aliniambia niseme hivi, lakini labda naweza kusema jambo hili lingine ili nipate pesa. Labda ninaweza kuwa na keki yangu na kula pia." Nadhani Balaamu anacheza na mawazo haya na Mungu atamzuia katika nyimbo zake ili kumuonya tena, "Afadhali useme kile ninachokuambia." Kwa hivyo nadhani masimulizi ya punda yapo ili kupunguza

kasi ya hadithi ili kumuonya Balaamu kufanya kile Mungu anasema. Kwa hivyo nini kinatokea kwa punda? "Balaamu aliamka asubuhi na kumtia tandiko la punda wake," (hii ni kutoka sura ya 22, mstari wa 21), "akaenda pamoja na wakuu wa Moabu. Lakini Mungu alikasirika sana alipoenda, na malaika wa Bwana akasimama barabarani kumpinga. Balaamu alikuwa amepanda punda wake, na watumishi wake wawili walikuwa pamoja naye. Wakati punda alipoona..." Sasa kuna mchezo wa maneno hapa. Balaamu ni nabii, nabii anaitwaje? Nabii anaitwa "mwonaji." Nani anaona hapa? Je, mwonaji anamwona malaika au punda anamwona malaika? Mwonaji anapaswa kumwona malaika, lakini ni nani anayemwona malaika? Punda huona kile ambacho mwonaji hawezi. Unaona kejeli hapo? Mwonaji hawezi kuona, lakini punda anaona. Kuna mchezo juu ya neno "mwonaji." "Punda alipomwona malaika wa Bwana amesimama barabarani akiwa na upanga uliochorwa mkononi mwake, akageuka barabarani kwenda shambani. Balaam alimpiga ili kumrudisha barabarani. Kisha malaika wa Bwana akasimama katika njia nyembamba kati ya mashamba mawili ya mizabibu." Kwa njia, kuta za shamba la mizabibu zinafanywa kwa nini? Miamba, wanatengeneza kuta zao kutoka kwa miamba na hiyo ni shida. Kuna kuta mbili za shamba la mizabibu pande zote mbili. "Punda alipomwona malaika wa Bwana, alikandamiza karibu na ukuta, akimponda mguu wa Balaamu dhidi yake. Kwa hivyo alimpiga tena. Kisha malaika wa Bwana akasonga mbele na kusimama mahali nyembamba ambapo hakukuwa na nafasi ya kugeuka, ama kulia au kushoto. Punda alipomwona malaika wa Bwana, alilala chini ya Balaamu, naye akakasirika na kumpiga kwa fimbo yake." Kisha nini kinatokea? Mwonaji hawezi kuona, lakini punda huona. Mwonaji hufanya nini? Mwonaji anasema neno la Mungu, sivyo? Mwonaji ni nabii; anazungumza kwa niaba ya Mungu. Nani anazungumza hapa? "Kisha Bwana akafungua kinywa cha punda, akamwambia Balaamu, 'Nimekufanyia nini ili unipige mara hizi tatu?' Balaamu akamjibu punda, 'Umenifanya mjinga! Ikiwa ningekuwa na upanga mkononi mwangu...' Je, unapata kejeli ya hii? Balaamu anasema, "Kama ningekuwa na upanga mkononi

mwangu..." Nani ana upanga mkononi mwake? Malaika amesimama mbele yake. Balaamu anasema, "Kama ningekuwa na upanga mkononi mwangu, ningekuua sasa hivi." Je, unapata kejeli? Malaika huyu mwenye upanga amesimama pale, na Balaamu anasema, "Kama ningekuwa na upanga mkononi mwangu, ningekuua sasa hivi." "Punda akamwambia Balaamu, 'Je, mimi si punda wako mwenyewe, ambaye umekuwa ukipanda siku zote, hata leo?'" Punda anaanza kujadiliana na Balaamu. "Nimekuwa na mazoea ya kukufanyia hivi?" 'Hapana', alisema. Kisha Bwana akafungua macho ya Balaamu..." (Sasa mwonaji anaweza kuona.) "... na akamwona malaika wa Bwana amesimama barabarani akiwa amechomoa upanga wake. Kwa hivyo akainama chini na kuanguka kifudifudi." Malaika wa Bwana anamuuliza swali gani sasa? Hii ni nzuri. Kuna kejeli nyingi. "Malaika wa Bwana akamwuliza, 'Kwa nini umempiga punda wako mara hizi tatu?'" Hilo ndilo swali lile lile ambalo punda alimuuliza. Kwa hivyo punda anasema, "Kwa nini umenipiga mara tatu? Nimeokoa maisha yako tu." Kisha malaika anasema, "Hei, Balaamu, kwa nini umempiga punda wako mara hizi tatu?" Kwa njia, je, malaika anajali wanyama? Je, Mungu anajali wanyama? Unahitaji kuangalia kitabu cha Kumbukumbu la Torati, wakati mwingine inavutia sana na utunzaji wa Mungu kwa wanyama. Hapa punda anapigwa na malaika anasema, "Kwa nini umempiga punda wako mara hizi tatu? Nimekuja hapa kukupinga kwa sababu njia yako ni ya uzembe mbele yangu. Punda aliniona na akageuka mara hizi tatu. Ikiwa hangegeuka, hakika ningekuua kwa sasa, lakini ningemwokoa. Balaamu akamwambia malaika wa Bwana, 'Nimetenda dhambi..." Na Balaamu anarudi nyuma na anasema atafanya tu kile Mungu anasema. Balaamu anarudi nyuma anapomwona malaika huyu tayari kuacha kichwa chake. Kwa hivyo hiyo ndiyo hadithi ya punda. Unaweza kuona kejeli zote huko? Je, hii ni hadithi nzuri kuwaambia watoto? Watoto wanapenda wanyama wanaozungumza, kwa hivyo hii ni hadithi nzuri kwa watoto. Ni hadithi nzuri kwetu pia kwa sababu anamwambia awe mwaminifu. Kwa hivyo punda huona zaidi ya mwonaji. Kisha punda husema vizuri kuliko nabii. Kwa hivyo simulizi limepunguzwa, ikionya Balaamu usifuate

pesa, mfuata Bwana.

Maneno manne ya F. Balaamu: Oracle ya Kwanza [26:43-28:20]

Sasa Balaamu atatoa maneno manne hapa. Maneno ni nini? Manabii hutoa mashairi haya mafupi au maneno ambapo wanazungumza neno la Mungu. Balaamu atasema neno la Mungu. Balaki, mfalme wa Moabu, atamfanya Balaamu ajaribu kuja na kufika mahali pa juu vya kutosha kuwalaani Israeli. Kwa hivyo Balaki, mfalme wa Moabu, atajaribu kumfanya Balaamu awalaani Israeli na atajaribu mara nne. Kwa hivyo haya ni maneno manne. Maneno ya kwanza yanaanza katika sura ya 23, mstari wa 7, na unapata kauli hii: "Balaki alinileta kutoka Aramu, mfalme wa Moabu kutoka milima ya mashariki. 'Njoo,' akasema, 'nilaani Yakobo; njoo washutumu Israeli'" Na kisha Balaamu anasema, "Ninawezaje kuwalaani wale ambao Mungu hakulaani?" Nani analaani? Je, Balaamu analaani au ni Mungu ambaye ana nguvu ya laana? Balaamu anasema, "Siwezi kuwalaani wale ambao Mungu hajawalaani. Ni nani awezaye kulaani isipokuwa Yahweh? Yehova ndiye pekee anayeweza kulaani. Siwezi kulaani." Kwa hivyo kimsingi Balaki Mfalme wa Moabu anasema, "Nilikuleta hapa chini na hutawalaani kwa ajili yangu." Kwa hivyo neno la kwanza linashuka, na Balaamu hataalaani. Badala ya kuwalaani Israeli, anawabariki.

Maneno manne ya G. Balaamu: Oracle ya pili [28:20-36:21]

Balaki, mfalme wa Moabu, anamsogeza Balaamu, kumweka katika nafasi tofauti na kumweka kwenye "Mlima wa Wapelelezi" na kisha Balaamu anashuka na kauli hii. Alitamka maneno haya, "Inuka, Balaki, na usikilize; nisikie, mwana wa Zippor. Mungu si mwanadamu, hata kusema uwongo, wala mwana wa Adamu, kwamba abadilishe mawazo yake. Je, anazungumza na kisha hachukue hatua? Je, anaahidi na hatimizi?" Huu ni mstari wa kawaida sana ambao Mungu habadilishi, na kwa kweli, ikiwa unataka mwingine ambao unavutia, nenda kwa I Samweli, sura ya 15, mstari wa 29. Na inasema. "Yeye ambaye ni Utukufu wa Israeli hasemi uwongo wala kubadili mawazo yake; kwa maana yeye si mwanadamu, kwamba abadilishe mawazo yake." Hiyo ni mimi Samweli 15.29. Kwa hivyo una

mistari hii miwili ambayo inasema Mungu habadiliki. Hii inazua swali, je, hatukuona Mungu akibadilika aliposema ataangamiza Israeli na kisha Musa anaomba na Mungu akatobu. Kwa hivyo unafanya kazi na hii? Unafaa je hii kwamba Mungu habadiliki wakati tumemwona Mungu akibadilika? Mungu alikubali kutoka kwa kile angefanya. Je, unawanganishaje hizo pamoja?

Ninachotaka kukupendekeza ni kwamba Mungu ni mtunza ahadi. Ikiwa Mungu atatoa ahadi, atatimiza ahadi yake. Mungu alitoa ahadi kwa nani? Je, Mungu alitoa ahadi kwa Ibrahimu? Kwa Isaka? Kwa Yakobo? Je, tuliona ahadi? Tuliona ahadi ya ardhi, mbegu, na baraka. Ilitolewa kwa Ibrahimu na ilirudiwa kwa Isaka na Yakobo hadi kwa Waisraeli. Hili lilikuwa agano la Ibrahimu ambalo alifanya na Ibrahimu. Mungu anatimiza ahadi zake. Kwa njia, je, agano hilo la Ibrahimu litatimizwa miaka elfu moja baadaye? Je, Mungu atatimiza ahadi yake kwa zaidi ya miaka elfu moja? Miaka elfu mbili? Ndiyo. Mungu anatimiza ahadi zake, ingawa inaweza kuchukua miaka elfu mbili wakati mwingine, anatimiza ahadi zake. Tabia ya Mungu pia ni kitu kingine ambacho hakibadilika. Tabia ya Mungu: haki yake, haki yake, utakatifu wake, huruma yake, rehema yake, neema yake na ghadhabu yake. Tabia ya Mungu haibadiliki. Je, kila wakati unapozungumza ni ahadi kwa mtu? Je, umewahi kuzunguka tu wakati unazungumza na mtu?

Unazungumza tu, lakini hautoi ahadi yoyote. Kwa njia, kuna nyakati unapotoa ahadi? Ni wakati gani ungekuwa wakati mkubwa katika maisha ya mtu wakati angetoa ahadi kubwa? Katika harusi, unapoahidi "kwa bora au mbaya, katika ugonjwa na afya, hadi kifo kitutenganishe, nk." Hayo ni ahadi kubwa. Watu hutoa ahadi kubwa. Je, watu hutimiza ahadi zao kila wakati? Hiyo inaelekea kuwa shida. Je, Mungu anatimiza ahadi zake? Kwa hivyo tunaahidi kila wakati au wakati mwingine tunacheza tu na kuzungumza na watu? Je, tunawahi kejeli? Je, tunawahi kusema kinyume kabisa na kile tunachomaanisha? Ndiyo, tunafanya. Sasa ni uovu huo kuwa wa kejeli? Hapana, sivyo. Je, Mungu atakuwa mkejeli wakati mwingine? Je, kuna mtu yeyote anayemkumbuka nabii Eliya? Eliya ni kejeli. Manabii wa Baali wanaruka huku na huko na Eliya anasema, "Hei, nyinyi, ni bora

mpige kelele zaidi. Baali yuko kwenye sufuria, na hawezi kukusikia. Piga kelele zaidi, hawezi kukusikia." Je, Eliya anawadhihaki? Je, Eliya anamwamini Baali? Eliya katika I Wafalme 18, hamwamini Baali; anawadhihaki. Kwa hivyo ninachosema ni kwamba tuna kila aina ya njia ambazo tunaweza kuwasiliana? Wakati mwingine tunaweza tu kuelezea jinsi tunavyohisi? Sasa hiyo ni ahadi? Kwa hivyo tunaweza kueleza hisia zetu, tunaweza kueleza ahadi na ahadi zetu, na tunaweza kueleza kejeli na utani. Kuna njia nyingi ambazo tunaweza kujieleza.

Ninachopendekeza ni kwamba ikiwa tunaweza kujieleza kwa njia tofauti, Mungu anaweza pia kujieleza kwa njia tofauti? Mungu anapokupa ahadi, atatimiza ahadi yake. Lakini Mungu pia anaweza kuwasiliana kwa njia zingine na sio kila kitu anachosema ni ahadi. Wakati mwingine anazungumza tu au anafanya kitu tofauti. Kwa hivyo Mungu basi anahusika katika uwezekano wa ubunifu. Wakati mwingine kuna uwezekano, na wakati mwingine Mungu mwenyewe anachunguza uwezekano huo. Kuna taarifa za masharti na Mungu. Mungu anasema, "ukinitii, basi hii itatokea na ikiwa mtanitii, basi hii itatokea." Kuna "ikiwa" na Mungu. Kuna taarifa za masharti na Mungu. Kwa hivyo, siku zijazo sio zote zimefungwa.

Sasa mambo fulani katika siku zijazo yamefungwa. Yesu atazaliwa Bethlehemu alifungwa (Mika 5.2). Lakini kuna mambo mengine ambayo hayajafungwa na yanategemea majibu ya mtu au mwingiliano wake na Mungu. Ninataka kuondoka kwenye suala hilo la hiari/utawala. Kwa njia, ni sawa kutokubaliana katika darasa hili. Jibu ni, ndiyo. Hakuna mtu anayejua jinsi ya kutatua hii. Nimekupa jinsi ninavyofikiria juu yake, lakini unaweza kufikiria juu yake tofauti, ambayo ni sawa kabisa. Baada ya kumaliza kufikiria kuwa nimetatua shida, ninatambua jinsi mimi ni mjinga mkubwa. Sijui akili ya Mungu ikoje. Ninafanya kazi na Maandiko kadri niwezavyo, na kitabu hiki ndicho chocho nilicho nacho. Watu tofauti huchukua nafasi tofauti na sisemi kwamba najua zaidi kuliko mtu mwingine yeyote. Ninajaribu tu kushindana na vifungu anuwai. Ni sawa kutokubaliana juu ya hii. Je, baadhi yenu ni kutoka asili ya Presbyterian? Ikiwa ningesema, "kurekebisha" ungejua neno? Hivyo ndivyo nilivyokulia,

katika mila ya mageuzi ya Calvinistic. Je, kuna mtu yeyote ni Wesleyan? Je, kuna mtu yeyote anayefanya Jesu la Wokovu? Jesu la Wokovu na mila ya Wesleyan ni zaidi ya vikundi vya hiari. Katika maisha yangu, nimehama zaidi kutoka kwa mageuzi kwenda upande wa hiari. Sisemi kwamba ni sawa au mbaya, hapo ndipo nilipo, hasa kutokana na kujifunza kwangu Maandiko, lakini sina uhakika kwamba niko sahihi. Sasa ili kubadilisha gia kabisa, nataka kuzingatia maneno manne ya Balaamu. Hizi ni nadhifu sana, nadhani. Balaamu anataja hili katika chumba cha pili cha kuomba, chini katika mstari wa 21. Balaamu anasema hivi, "Hakuna bahati mbaya inayoonekana katika Yakobo, hakuna taabu inayoonekana katika Israeli. Bwana Mungu wao yuko pamoja nao; kelele za Mfalme ziko miongoni mwao." Analinganisha mambo haya mawili: analinganisha, "Bwana Mungu wao yuko pamoja nao;" na "kelele za Mfalme ziko miongoni mwao." Mfalme wa Israeli ni nani? Yehova, Mungu wao, ndiye mfalme wao. Kwa hivyo katika kifungu hiki Balaamu anasema, "Siwezi kuwalaani. Mfalme wao ni Yehova. Musa sio mfalme wao. Yehova, Yahweh, ndiye mfalme wao." Hiyo ni katika oracle ya pili.

Maneno manne ya H. Balaamu: Oracle ya Tatu [36:22-38:44]

Kisha Balaki anachukua oracle tatu. Wanahamia mahali tofauti. Acha nisome kidogo ya oracle, "... Roho wa Mungu akamjia." Kwa njia, kuna Roho wa Mungu katika Agano la Kale? Ndiyo, Roho wa Mungu alimjia Balaamu na akatamka maneno yake. Hapa kuna chumba cha kuomba, "Maneno ya Balaamu mwana wa Beori, maneno ya yule ambaye macho yake yanaona wazi, maneno ya yule anayesikia maneno ya Mungu, anayeona maono kutoka kwa Mwenyezi, anayeanguka chini ya sujudu, na ambaye macho yake yamefunguliwa." Kwa hivyo anaanguka chini na macho yake wazi na kisha anatoa unabii huu. Hiyo ndiyo inayoitwa "matamshi ya furaha." Nabii atatoa unabii kutoka kwa Mungu kwa hivyo anaanguka chini, macho yake yamefunguliwa, na anatoa ujumbe huu kutoka kwa Mungu. Ni kama (sasa hii ni ya kushangaza sana), kuuawa katika Roho. Katika siku za zamani walikuwa na kitu hiki, waliouawa katika roho, na hii ni kama hiyo. Mtu huyo anashuka na anatoa unabii huu kutoka kwa Mungu.

Sasa angalia kile anachosema katika sura ya 24, mstari wa 7 kuhusu mfalme, "Maji yatatiririka kutoka kwenye ndoo zao; Mbegu zao zitakuwa na maji mengi. Mfalme wao atakuwa mkuu kuliko Agagi..." Agagi ni mfalme wa kibinadamu. Je, anasema kwamba Yehova, mfalme wao, atakuwa mkuu kuliko mfalme wa kibinadamu? Hiyo itakuwa taarifa ya bubu, sivyo? Bila shaka, Mungu ni mkuu kuliko Agagi. Je, hii inarejelea mfalme wa kibinadamu? "Mfalme wao atakuwa mkuu kuliko Agagi; ufalme wao utainuliwa." Kwa hivyo hapa katika chumba hiki cha tatu, una mfalme wa kibinadamu anayerejelewa, mfalme ambaye atakuwa mkuu kuliko Mfalme Agag. Kwa hivyo kile ulicho nacho katika maneno mawili ya Balaamu ni maneno moja ambayo yanamtaja Mungu kama mfalme wao, na una maneno mengine ambapo anamaanisha mfalme wa kibinadamu ambaye atakuwa mkubwa kuliko Agagi. Kwa hivyo una wafalme hawa wawili ambao Balaamu anarejelea.

I. Maneno manne ya Balaamu: Oracle ya Nne [38:45-41:49]

Nadhani atazungumza nini katika oracle nne? Ndio, mfalme. Katika maneno ya nne anakuja na mfalme, na angalia hii katika sura ya 24, mstari wa 17, "Ninamwona, lakini sio sasa; Ninamwona, lakini sio karibu." Je, Balaamu anasema kwamba yeye ni nabii? "Ninamwona, lakini sio sasa; Ninamwona, lakini sio karibu. Nyota itatoka kwa Yakobo; fimbo ya enzi itainuka kutoka Israeli." Nani kawaida hubeba fimbo ya ufalme? Mfalme. Fimbo ya enzi ni metonymy kwa mfalme. Ni mfano wa usemi kwa mfalme. Anasema, "... fimbo ya enzi itainuka kutoka Israeli. Ataponda paji la uso la Moabu..." Lakini angalia hapa ulinganifu hapa kati ya "nyota itatoka kwa Yakobo" na "fimbo ya ufalme itainuka kutoka Israeli." Fimbo ya enzi na nyota zinalinganishwa. Ni katika sehemu gani nyingine katika Biblia (nadhani ni nyingine pekee, nje ya Ufunuo) ni nyota na mfalme wanahusishwa? Ndio, wakati wa kuzaliwa kwa Yesu. Ulikuwa na nini kilitokea wakati wa kuzaliwa kwa Yesu? Watu wenye hekima walikuja; Mamajusi walikuja. Kwa njia, mamajusi walitoka wapi? Walikuwa kutoka Mesopotamia. Balaamu alitoka wapi? Mesopotamia. Mamajusi walijuaje kufuata nyota hiyo na

kwenda Yerusalemu na kuuliza, "Yuko wapi yeye aliyezaliwa kuwa mfalme wa Wayahudi?" Je, inawezekana, (sasa hii ni dhana kamili kwa upande wangu), kwamba maneno manne ya Balaamu (ambaye anatoka Mesopotamia) yalirudi Mesopotamia pamoja naye na mamajusi walikuwa wakisoma maneno ya Balaamu? Je, mtu huyu alikuwa bado nabii maarufu miaka 600 baadaye [karibu 800 KK], ili unabii huu ujulikane? Mamajusi wanaona nyota na wanajua kwenda Yerusalemu kumtafuta Mfalme wa Wayahudi. Kwa hivyo ninachojiuliza ni ikiwa kifungu hiki kilitumiwa na mamajusi kujua juu ya nyota iliyowaongoza kwenye fimbo ya enzi huko Israeli na kwamba hii inamhusu Yesu. Je, hii ingeunganisha pamoja mfalme wa kimungu na mfalme wa kibinadamu? Hii yote ni dhana. Ninaishikilia kwa mkono wazi, lakini inaonekana kuwa na maana kwangu. Huu ni unabii mzuri sana wa Kimasihi wa Yesu, nyota na fimbo ya ufalme. Ninashangaa tu ikiwa ilitoka kwa Balaamu kupata mamajusi wakati wa kuzaliwa kwa Kristo.

J. Kwa nini Balaamu anaonyeshwa vyema katika Hesabu? [41:50-48:45]

Sasa tunajua nini kuhusu Balaamu hapa? Katika maneno mawili ya kwanza, nilikuwa nikijaribu kushughulikia suala la mabadiliko, na kisha tukarudi kwenye maneno ya pili, ya tatu, na ya nne wakati huu tukiangalia kile wanachosema juu ya mfalme. Kwa njia, maneno ni marefu, karibu mistari 10 kila moja na sikusoma maneno hayo yote. Kwa nini Balaamu anaonyeshwa vyema katika simulizi? Balaamu anaonekana kutoa hata unabii wa Kimasihi katika maneno haya makubwa. Nadhani kinachoendelea ni kwamba kuna tofauti katika maandishi. Kuna tofauti kati ya ukafiri wa Israeli na uaminifu wa Balaamu. Balaamu, mshairi au nabii wa kipagani, ni mwaminifu zaidi kwa Mungu kuliko Israeli. Kwa hivyo kuna tofauti kati ya Balaamu na Israeli. Nabii wa kipagani ni mwaminifu zaidi kwa Mungu katika hatua hii. Je, unaweza kuwatazama watu tofauti kwa njia tofauti? Je, mtu ni mbaya kabisa? Binafsi, ninamjua mtu ambaye ana vifungo vingi vya maisha dhidi yake huko Indiana. Anashikilia rekodi katika jimbo la Indiana na vifungo 11 vya maisha. Nitamita kwa jina lake la kwanza, Dave. Yeye ni rafiki yangu. Je, Dave ni mtu mbaya kabisa? Je, Dave alifanya

mambo mabaya sana? Ndio, alifanya hivyo. Lakini yeye ni mbaya kabisa? Hapana, yeye sio. Ninajua wauaji wengi, na wengi wa watu hawa ni marafiki zangu. Ndio, walifanya mambo ambayo yalikuwa mabaya sana, lakini kuna mazuri hapo. Je, unaweza kuona mazuri kwa mtu mbaya? Kwa upande mwingine, unaweza kuona mbaya kwa mtu mzuri? Vipi kuhusu wazazi wako, kaka na dada zako? Je, unajua mambo yote mabaya kuhusu kaka na dada zako? Ninachosema ni kwamba unaweza kuchagua jinsi unavyomtazama mtu.

Hadithi ya Balaamu inasimuliwa kwa mwanga mzuri juu ya Balaamu mwanzoni, lakini hadithi inabadilika. Kwa njia, unapoolewa, mke wako ni mzuri au mbaya? Je, mume wako ni mzuri au mbaya? Utakachogundua ni kwamba mume wako au mke wako ana mambo mazuri sana na mambo mabaya sana. Ikiwa unazingatia mambo mazuri tu (kama ilivyo kwangu), utafikiri mke wako ndiye mtu mzuri zaidi ulimwenguni. Ni pande gani mbaya? Yeye hana pande zozote mbaya. Ninasema hivyo kwa sababu hii imerekodiwa kwenye mkanda, nimekuwa nimeolewa naye kwa miaka 36 na najua kuwa ana matatizo. Je, mimi pia nina matatizo yangu mwenyewe? Anaweza kuangalia shida zangu na hiyo inaweza kuwa yote anayochagua kuona. Ikiwa unaendelea kuangalia shida kila wakati, nini kinatokea kwa ndoa yako? Inashuka kwenye bomba. Labda yeye ndiye jambo bora zaidi ambalo limewahi kunitokea katika maisha yangu nje ya Yesu Kristo. Ninachojaribu kusema ni kwamba unaona mtazamo unaochukua? Fikiria juu ya mwenzako, unaweza kufikiria vibaya au vyema? Unaweza kuharibu uhusiano ikiwa unaona upande mmoja tu wa mambo. Hivi ndivyo Balaamu alifanya: katika Hesabu 25 inasema, "Wakati Israeli walipokuwa wakikaa Shitimu, wanaume walianza kujiingiza katika uasherati na wanawake wa Moabu, ambao waliwaalika kutoa dhabihu kwa miungu yao." Kwa hivyo sio tu ni uasherati, lakini pia ni uasherati katika muktadha wa ibada ya kipagani. Hivyo ndivyo walivyofanya katika siku za zamani: sehemu ya ibada ilikuwa uasherati. "Watu walikula na kuinama mbele ya miungu hii. Kwa hivyo Israeli walijiunga katika kumwabudu Baali wa Peori. Hasira ya Bwana ikawawaka moto." Sasa ghafla,

Israeli italaaniwa. Kwa nini Israeli imelaaniwa? Kwa sababu walifanya dhambi.

Hivi ndivyo ilivyoshuka uwezekano mkubwa. Israeli ililaaniwaje? Balaamu alikataa kuwalaani Israeli mwenyewe. Alikataa kwa sababu Mungu alimwambia aseme kile alichomwambia. Hata hivyo, je, Balaamu alijua kwamba njia pekee ya kulaaniwa kwa Israeli ilikuwa kuwafanya watende dhambi? Kwa hivyo inaaminika kwamba Balaamu aliwaambia Wamoabu waweke wanawake wao huko nje ili kuwashawishi wanaume katika ibada ya miungu hii mingine. Israeli wangetenda dhambi na Mungu angewahukumu. Balaamu alianzisha hiyo. Je, hiyo ni mbaya kweli? Ndio, na Balaamu aliweka hiyo. Unaona kidogo ya hayo katika sura ya 25 na unaona kifo cha Balaamu katika sura ya 31. Hii ni sura 6 baadaye, inasema waliwaua watu hawa wote na pia "walimuua Balaamu mwana wa Beori kwa upanga." Kwa hivyo Israeli wanamkamata Balaamu na wakamuua. Chini katika mstari wa 16 inasema, "Wao ndio waliofuata ushauri wa Balaamu na walikuwa njia ya kuwageuza Waisraeli kutoka kwa Bwana katika kile kilichotokea Peori, hata tauni ikawapata watu wa Bwana." Kwa hivyo Balaamu alitoa ushauri kwa wanawake hawa wa Moabu kwenda nje na kutongoza. Balaamu alikuwa mtu nyuma ya hiyo. Balaamu ni aina ya Yuda. Je, atafuata pesa au neno la Mungu? Anatangaza neno la Mungu, lakini kisha anafuata jambo hili la pesa na kutoa ushauri wake wa kulaaniwa kwa Israeli. Mungu huwalaani kwa sababu walifanya dhambi. Kwa nini Balaamu anaonyeshwa vyema sana? Kwa sababu ya tofauti kati ya ukafiri wa Israeli na uaminifu wake. Huo ndio kitabu cha Hesabu.

K. Utangulizi wa Kumbukumbu la Torati kama Upyaji wa Agano [48:46-50:36]

Sasa tutaruka juu na kupata kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Kitabu hiki cha Kumbukumbu la Torati kitakuwa kitabu cha kupendeza sana. Kitabu cha Kumbukumbu la Torati kinamaliza Pentateuch au Torati (vitabu 5 vya Musa). Kumbukumbu la Torati ni upya wa agano. Upyaji wa agano ni nini? Mungu anakuja kwa Ibrahimu na kufanya agano naye na kusema, "Ibrahimu, uliniamini, nitakupa nchi, nitakupa mbegu. Uzao wako utaongezeka kama nyota mbinguni,

nanyi mtakuwa baraka kwa mataifa yote ya dunia." Je, agano hilo la Ibrahimu linarudiwa kwa Isaka na Yakobo? Inaitwa "upya wa agano," inapopita kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Katika Kumbukumbu la Torati, tuna kupita kwa kizazi kati ya Musa na nini? Musa atakuwa juu ya Mlima Nebo hapa akiangalia Yeriko kwa sababu Musa hawezi kuingia katika Nchi ya Ahadi. Badala yake Mungu atamwonyesha nchi yote. Hawezi kuvuka Mto Yordani na atakufa kwenye Mlima Nebo. Mungu atamzika na kumtunza. Musa anapaswa kuacha nguvu na kumpa Yoshua. Kitabu cha Kumbukumbu la Torati ni upitishaji huu wa "fimbo" kutoka kwa Musa kwenda kwa Yoshua. Sasa Musa atasema, "Yoshua, hiki ndicho kitakachokuja katika siku zijazo. Hivi ndivyo ardhi itakavyokuwa kwako. Siwezi kwenda huko, lakini Joshua, utachukua kizazi kijacho. " Hii itakuwa upyaji wa agano. Kwa njia, unapata aina hiyo hiyo ya kitu na Eliya na Elisha. Unapata manabii wawili, mshauri na mshauri.

L. Mada kuu za Kumbukumbu la Torati: Ahadi ya kumiliki, kupima kupumzika [50:37-55:16]

Sasa inakabiliwa na mabadiliko: Nataka kuangalia kwanza kitabu cha Kumbukumbu la Torati na ina karibu njia iliyopo juu ya maana yake kubwa. Hadi sasa katika Pentateuch, tumeona ahadi ya Mungu. Mungu anaahidi na kuahidi. Anaahidi kwa Ibrahimu, anaahidi kwa Isaka, anaahidi kwa Yakobo, na anaahidi kwa Musa. Lakini je, Ibrahimu, Isaka na Yakobo wanayo? Ibrahimu alikuwa na kipande kimoja cha mali kutoka kwa Nchi yote ya Ahadi. Hiyo ilikuwa nini? Pango la Makapela, ambapo alimzika mkewe Sara. Mahali pekee ambapo aliwahi kumiliki katika Israeli ilikuwa mahali ambapo alimzika mkewe. Hadi leo, unaweza kwenda Hebroni na kwenda kwenye pango la Makapela. Sipendekezi. Mara ya mwisho nilipokuwa huko, wanawake wawili walipigwa risasi na kufa nusu saa kabla ya kufika. Sio mahali pazuri pa kwenda, haswa wakati haujui unachofanya. Lakini Hebroni ina pango la Makapela. Ni mahali maarufu sana ingawa ni hatari sana leo. Kupima dhidi ya kupumzika. Waisraeli walikuwa jangwani na ilikuwa wakati wa majaribio. Hakuna maji, hakuna chakula, hakuna uongozi,

walisema, hakuna nyama ya kula. Kwa hivyo Mungu aliwajaribu jangwani kwa miaka 40. Sasa watakapoingia katika nchi ya ahadi, je, majaribio yao yatakwisha? Jaribio litakuwa limekwisha na Mungu anasema watapata pumziko. Kumbukumbu la Torati linaangalia nchi hii na kusema, "Umejaribiwa jangwani kwa miaka 40. Nyinyi mnaingia na mtapata mapumziko. Hiyo itakuwa nzuri kwenu watu. Hutapata tu ahadi, lakini utamiliki yale ambayo yameahidiwa Ibrahimu, Isaka, na Yakobo. ”

Muda mfupi dhidi ya kudumu: nyinyi ni wanafunzi wa vyuo vikuu, wa muda mfupi au wa kudumu? Kwa kweli, ninawaangalia baadhi yenu, na labda "kudumu." Je, hiyo haitasikika kama toharani kunaswa chuo kikuu kwa maisha yako yote? Je, hiyo haingekuwa kama *Siku ya nguruwe*? Kwa kweli, ikiwa unataka kunaswa chuo kikuu kwa maisha yako yote, unajua unachofanya? Kuwa profesa na ndivyo nilivyofanya. Ukweli wa kweli ni kwamba hizi ni baadhi ya siku bora zaidi za maisha yako. Najua hiyo inasikika kuwa ya kushangaza sana, lakini siku hizi za chuo kikuu ni baadhi ya siku bora zaidi za maisha yako.

Utaiangalia nyuma na utakosa siku hizi. Muda mfupi dhidi ya kudumu. Je, nyinyi mmewahi kusafiri, kusafiri na kusafiri? Msimu huu wa joto, mwanangu amerudi kutoka Afghanistan? Tuliendesha gari kwenda kumuona kaka yake. Tuliendesha gari kwa masaa 33 kwenda Denver, Colorado. Baada ya kumaliza huko Denver, tulikwenda Yellowstone na kupitia Idaho na haya yote. Hatukuweza hata kupata viazi huko Idaho, hiyo ni mgonjwa kiasi gani? Tuliendesha gari kurudi Dakota Kusini, kupitia Minnesota, Wisconsin kumsalimia Mjomba David. Sasa amekuwa akisafiri nchini Afghanistan na amekuwa akipigwa risasi karibu kila siku. Anarudi Amerika na tunaendelea na safari hii kote nchini. Wakati fulani alitaka kuwa wa muda mfupi au alitaka tu kuwa nyumbani? Badala ya kulala kwenye shimo la mbweha, alitaka tu kulala kitandani mwake? Je, hilo ni jambo kubwa? Hilo lilikuwa jambo kubwa. Kwa hivyo ambapo tuligonga Wisconsin na akasema, "Baba, nimechoka tu kusafiri. Nataka tu kwenda nyumbani. Twende nyumbani." Kwa hivyo tuliendesha gari kwa masaa 26 moja kwa moja. Sipendekezi hilo. Ninachosema ni kwamba umewahi kusafiri, kusafiri, na kusafiri na unatamani tu

mahali ambapo unaweza kukaa na kuwa wa kudumu ambapo mambo hayako katika mpito kila wakati? Kwa hivyo Israeli iko jangwani. Wao ni nini? Wanatangatanga nyikani. Muda mfupi, wa muda mfupi, wa muda mfupi. Musa alisema kwamba muda mfupi utakwisha na nyinyi mtatulia. Utakuwa na mali yako mwenyewe. Utakuwa na nyumba yako mwenyewe, utaweza kukaa katika ardhi, kukaa na kuwa wa kudumu huko na hata kulea familia yako.

M. Nafasi na mahali [55:17- 59:23]

Sasa kuna mvulana anayeitwa Walter Brueggemann na ameandika kitabu kinachoitwa *Ardhi* na nimeiba dhana hizi kutoka kwake, lakini nadhani ni muhimu sana. Brueggemann anazungumza juu ya nafasi. Sasa nafasi ni nini? Nafasi ni kama machafuko. Maneno ambayo ninapenda ni yale ninayoyaita Nadharia ya WUD. Unajua W.U.D. ni nini? Dunia kichwa chini. Kuna yeyote kati yenu aliyewahi kupata uzoefu huo, ambapo kila kitu kiko chini, kila kitu ni wazimu? Kinachopaswa kuwa sawa ni kibaya, na kile kinachopaswa kuwa kibaya ni sawa, ulimwengu umepinduka. Ulimwengu kichwa chini, hiyo ni nafasi. Machafuko, muda mfupi, nafasi, hapo ndipo wewe sio mali na unasafiri kupitia nafasi. Unasafiri kupitia nafasi, lakini wewe sio wa hapo. Hii ni nafasi. Jangwa ni nafasi. Ni mahali pa shida. Hakuna chakula, hakuna maji, hakuna riziki ya kutosha. Ni nafasi, ni machafuko. Unahama kutoka nafasi kwenda mahali. Mahali, ikiwa ningelazimika kuchagua neno moja au mawili, moja itakuwa "nyumbani." Je, baadhi yenu mna hisia ya nyumbani? Nyumba, mali... Nyumbani ni mahali ambapo ninaweza kuwa mimi mwenyewe. Kila mtu ananijua kama mimi, ajabu kama wote wanatoka. Kwa njia, wote ni wa ajabu pia? Sisi sote ni wa ajabu pamoja. Tunajua kuwa kila mtu ni wa ajabu, lakini sisi ni familia na tuko nyumbani. Sisi ni wa huko. Umewahi kuwa katika mazingira ambayo ulihisi kuwa sio wao? Hiyo ni nafasi, lakini nyumbani, unaweza kupumzika, unaweza kuwa wewe mwenyewe jinsi ulivyo. Wanajua wewe ni nani. Sio lazima useme wewe ni nani, wanajua wewe ni nani. Wanakujua na unawajua. Ni sawa, nyote ni wa ajabu, na mko katika jambo hili pamoja. Kwa hivyo mahali hapo, hisia hiyo ya

nyumbani... Mkwewe wangu ambaye alioa binti yangu, (ndio sababu yeye ni mkwewe wangu) ana siku ya kuzaliwa inayokuja Januari. Mwanadada huyo atakuwa na umri wa miaka 41, siwezi kuamini. Hata hivyo, yeye ni mzee kidogo kuliko binti yangu, lakini yeye ni mtu nadhifu sana. Alitoka Taiwan kwenda Amerika na familia yake yote imevunjika na familia yake yote iko California. Wako mbali sana na familia imevunjika: baba, mama na vitu kama hivyo. Anatamani nini? Anatambua sasa, yuko katikati ya maisha na ana marafiki wengi kuliko unavyoweza kuamini. Nyinyi mmepeza Facebook, ana marafiki wengi kuliko unavyoweza kuamini, zaidi ya Facebook. Ana marafiki wengi, lakini ana hisia hii kwamba hawa wote ni marafiki. Je, marafiki huja na kuondoka? Marafiki huja na kuondoka, na anatambua "Nataka familia." Lakini anasema "Familia yangu iko California na wote wamevunjika." Kwa hivyo amechukuliwa katika familia yetu, kwa hivyo yeye ni sehemu ya familia yetu sasa. Familia yetu ina mshikamano sana, natumai anahisi kama yeye ni mshiriki wa familia yetu. Je, yeye ni mwanachama? "Ah, alioa, ndio alifanya hivyo." Kwa hivyo yeye ni sehemu ya familia yetu kwa hivyo tunapofanya mambo. Watoto wetu hawawezi kusubiri kukusanyika. Wanangu wawili wanapiga elk hivi sasa. Wanampiga risasi Bambi. Kwa jinsi wanavyopiga risasi... kweli sipaswi kusema hivyo, wanangu wote ni wataalam wa alama. Hata hivyo, bado hawajaweza kupata chochote. Lakini ninachosema ni hali hii ya nyumbani, hisia hii ya kuhusika. Je, unaweza kupumzika nyumbani? Unaweza kupumzika, unaweza kupumzika, na unaweza kuwa wewe mwenyewe. Kwa hivyo hiyo ndiyo tofauti kati ya nafasi na mahali.

Hii ni jangwa. Hii ni Nchi ya Ahadi. Wanapoingia katika Nchi ya Ahadi, wanaingia mahali, hisia hii ya mahali walipo. Sasa wanaweza kupata nyumba hapa. Hawatangatanga tena. Kutangatanga kumekwenda, sasa wanaweza kuweka mahali pa kudumu.

N. Athari za swali la wapi [59:24-62:37]

Hii inaibua baadhi ya mambo. Je, "wapi" unayokaa ni muhimu? Je, swali la "wapi" linaathiri maisha yako? Je, unatenda kwa njia sawa katika darasa la Agano

la Kale kama unavyofanya katika mchezo wa mpira wa vikapu? Je, "wapi" huathiri jinsi unavyotenda? Je, unafanya sawa kwenye mchezo wa mpira wa vikapu kama unavyofanya unapoenda kununua kwenye maduka? Labda hivyo. Mahali ulipo huunda jinsi unavyotenda. Je, swali la "wapi" linakuunda? Je, mahali ulipokulia kunakuathiri? Nakumbuka nilikuwa na mwanafunzi ambaye jina lake lilikuwa Zachary. Alikuwa mtoto mzuri sana. Kabla hatujasafiri kwa ndege kwenda Israeli, tulikuwa tukiruka nje ya eneo la Chicago. Tulikuwa chini Indiana na tukaja Chicago. Tulikuwa tukiruka kutoka O'hare kwenda Israeli kusoma huko Israeli kwa wiki tatu. Tulikwenda kaskazini mwa Chicago kumchukua Zach. Tulikuwa tukimchukua Zach na alikuwa mtoto wa ndani ya jiji. Alisema, "Lazima nisimame kando ya barabara kabla hatujaondoka." Kwa hivyo alikuwa na maua na akaenda kando ya barabara. Tulipata barabara na akaweka maua kando ya barabara na sijui ikiwa unajua hiyo inamaanisha nini. Sikujua inamaanisha nini. Iliamaanisha kuwa kulikuwa na msichana wa miaka 3 ambaye alikuwa akiendesha baiskeli tatu na majambazi waliingia pande zote mbili na msichana huyu wa miaka 3 alipigwa risasi na kufa. Wanaweka maua kando ya barabara kama ukumbusho. Kwa hivyo ilikuwa kama, "Whoa... Hii ni nzito. Tunaenda Israeli, na tukaacha maua. Zach alipanda ndege na akaruka kwenda Israeli. Aliposafiri kwa ndege kwenda Israeli, alifanya mtihamu wa kwanza huko kwa sababu lazima ujaribu jiografia ya Biblia, na alipuuza kila kitu. Alikuwa akipata miaka ya 30 na 40. Ninamleta mwanafunzi huyu huko na atatoka nje Kwa hivyo, mwishowe, ninamvuta kando na kusema, "Zach, nini kinaendelea? Lazima tudhibiti jambo hili la daraja hapa vinginevyo, utakuwa unalipua jambo hili lote." Kwa hivyo basi aliniambia hadithi ya msichana huyo ambaye alipigwa risasi. Alisema ilimrudishia kila aina ya kumbukumbu. Wakati Zach alikuwa mtoto mdogo, alikuwa ndani ya nyumba na kaka yake alikuwa muuzaji wa dawa za kulevya. Alisema kuwa watu hawa walivunja nyumba na ilibidi atazame kaka yake akipigwa risasi hadi kufa. Kwa hivyo hapa kuna mtoto mdogo anayemwalia kaka yake mkubwa akipigwa risasi hadi kufa. Alisema wakati msichana huyo mdogo aliposhuka, ghafla kaka

yake mkubwa alirudi. Aliuliza, "Je, unaweza kuzingatia jiografia ya Biblia wakati mambo hayo yote yanarudi?" Ilimlipua tu. Je, "wapi" ya maisha ya Zach ilimuathiri? Sasa unaweza kukataa hilo na kusema kwamba hutaki kukumbuka hilo tena. Ninachotaka kukupendekeza ni kwamba sio njia ya kuifanya. Je, unaweza kusahau mambo kama hayo? Huwezi kusahau hilo. Lazima ujumuishe kumbukumbu hizo katika maisha yako, huwezi tu kuzitupilia mbali na kujaribu kuisahau. Kwa hivyo swali la "wapi" ni dhana muhimu sana.

O. Ardhi: haistahili [62:38-64:09]

Sasa hebu tufanye kazi na ardhi. Ninataka kugonga mistari anuwai hapa na tutapitia hii haraka. Kwa njia, ardhi hii inaitwa nini? Nchi ya ahadi. Nchi ya Israeli inaitwa Nchi ya Ahadi, ni wazi kwa sababu Mungu aliahidi kwa Ibrahimu, Isaka, Yakobo, n.k. Katika Kumbukumbu la Torati sura ya 9, mstari wa 4, inasema, "Baada ya Bwana, Mungu wako, kuwafukuza mbele yako, usiseme mwenyewe, 'Bwana amenileta hapa kuimiliki nchi hii kwa sababu ya haki yangu.'" Mungu anasema na Musa anawaambia, "Mnapoingia katika nchi, msifikirie ni kwa sababu ninyi ni watu moto na Mungu anawapa nchi kwa sababu wewe ni wazuri sana. La la la. Mungu hakupi ardhi kwa sababu wewe ni mwadilifu sana. Usifikirie hivyo." (Mstari wa 4 unaendelea) "Hapana, ni kwa sababu ya uovu wa mataifa haya kwamba Bwana atawafukuza mbele zenu." Kwa nini Mungu atawafukuza mataifa? Kwa sababu ya uovu wao. Je, ni kwa sababu ya haki yako? Hapana, sio kwa sababu ya jinsi ulivyo mzuri, ni kwa sababu jinsi walivyo wabaya. Kwa njia, mliposoma kitabu cha YOSHUA, je, Mungu aliwafukuza Wakanaani huko? Ilikuwa ya kikatili wakati mwingine? Mungu anasema ni kwa sababu ya uovu wao. Utamaduni huo unahukumiwa sasa kwa sababu ya uovu wao. Sio kwa sababu ya haki yako kwamba unapata nchi, ni kwa sababu ya uovu wao. Haitegemei sifa yako na haitegemei juhudi zako.

P. Ardhi kama Zawadi [64:10-65:29]

Ukienda kwenye sura ya 6, mstari wa 10 na kuifuata inasema, "Bwana Mungu wako atakapokuleta katika nchi aliyowaapa baba zako, Ibrahimu, Isaka, na

Yakobo kukupa - nchi yenye miji mikubwa, yenye ustawi ambao hukujenga." Je, umeona zamu hapo? Utapata miji mikubwa, lakini haukujenga miji hiyo. (Imeendelea hadi mstari wa 11), "... nyumba zilizojaa kila aina ya vitu vyema ambavyo hamkutoa, visima hamkuchimba, na mashamba ya mizabibu na mashamba ya mizeituni hukupanda-basi unapokula na kushiba, jihadharini usimsahau Bwana, aliyekutoa kutoka Misri, kutoka nchi ya utumwa." Ahadi yao itakuwa nini? Ni ardhi nzuri. Mungu atawapa miji ambayo hawakujenga, mashamba ya mizeituni ambayo hawakupanda, visima ambavyo hawakuchimba. Mungu atawapa vitu hivi vyote vizuri kama zawadi. Wanapokula na kushiba, Mungu anasema, "Kuwa mwangalifu katika kuridhika ili usisahau kwamba ulitoka wapi? Ulikuwa watumwa huko Misri, nami nilikukomboa kutoka Misri." Je, watu wanapaswa kukumbuka utumwa wao, utumwa wao? Wanatakiwa kuunganisha hiyo, kuielewa, na kamwe kusahau mizizi yao.

Swali. Ardhi kama ilivyoahidiwa [65:30-67:08]

Ilikuwa nchi ambayo aliapa kuwapa baba zao. Ni Nchi ya Ahadi. Mungu aliahidi nchi hiyo kwa Ibrahimu, Isaka, na Yakobo. Sasa Mungu anatimiza ahadi yake. Kwa kweli wanapokea ahadi ambayo Mungu alimpa Ibrahimu, Isaka, na Yakobo. Huu ndio utapeli mkubwa maishani. Ahadi hiyo ilitolewa tena na tena na tena kwa baba. Je, baba walipata ardhi yoyote? Hapana, Ibrahimu alinunua kaburi ili kumzika mkewe. Nani anapata milki? Nani anapata ardhi? Wazao. Ni wazazi wako wangapi wanakupa kitu ambacho hawakuwahi kuwa nacho? Je, baadhi yenu mmehisi hivyo? Wazazi wako walikupa vitu ambavyo wao wenyewe hawakuwahi kuwa navyo. Nilienda chuo kikuu, baba yangu na mama yangu walimaliza shule ya upili kwa shida. Nilienda chuo kikuu na hawakulipia chuo changu. Ilinibidi kulipia mwenyewe, lakini waliniunga mkono na kunipa chakula na mahali pa kukaa wakati nilikuwa nikienda chuo kikuu. Lakini ninachosema ni kwamba mara nyingi wazazi hujitolea kwa niaba ya watoto wao ili kuwapa kile ambacho hawakuwahi kuwa nacho? Kwa hivyo unapata jambo hili hapa ambapo ahadi inakuja kwa baba, lakini wazao wanamiliki ahadi. Sasa, kwa njia, wakati

wazao wanaipata, je, wazao wanaithamini kama wazazi wanaoitoa? Hapana, wazazi wanathamini, lakini watoto wanaichukulia kawaida. Wanasahau walikotoka.

R. Ardhi kama kushiriki katika mila [67:09-68:18]

Kushiriki katika mila: kuna jambo kati ya vizazi kati ya wazazi na watoto hapa ambalo linapitishwa. Inaitwa mila. Sasa nikisema, "mila," ni nini kinachokuja akilini mwako? *Fiddler juu ya Paa*. Nimesema hivi hapo awali, na nitasema tena. Unapohitimu kutoka Chuo cha Gordon, kila mtu hapa ambaye atahitimu kutoka Chuo cha Gordon, lazima utazame *Fiddler juu ya Paa*. Usipofanya hivyo, Dk. Wilson atakuwepo na mojawapo ya mambo haya ya bunduki ya hewa. Unapovuka kupata diploma yako, atakupa moja. Kwa hivyo ni bora utazame *Fiddler juu ya Paa* kabla ya kuhitimu. Anajua ni nani aliyetazama na ni nani ambaye hajatazama. Ninatania tu, lakini ninapendekeza sinema, ni moja wapo ya sinema nzuri sana. Mila kutoka kwa wazazi hadi kwa watoto na mila hupitishwa kupitia vizazi na vizazi. Kwa njia, katika utamaduni wetu ni mila kawaida ni jambo hasi? Tunataka kuachana na mila. Hapa unaona hii ikipitishwa kutoka kizazi hadi kizazi. Ardhi ni zawadi ambayo imepitishwa

S. Ardhi kama zawadi [68:19-70:30]

Sasa, ardhi ni zawadi. Tumesema hivyo karibu mara kumi sasa. Ardhi ni zawadi, Mungu anatoa ardhi. Hawastahili. Mungu anawapa ardhi kama zawadi. Zawadi hii inaonyesha chaguo la Mungu katika kuwapenda. Acha nisome tu sura ya 7, mstari wa 7, "Bwana hakuweka mapenzi yake juu yako na kukuchagua..." Je, Mungu anachagua kumpenda mtu? Je, unaweza kuchagua kumpenda mtu? Je, upendo ni chaguo? "Hapana, ni kemia tu. Ninamzunguka mtu huyu na..." La la la. Je, upendo ni chaguo? Hapa tunapata hii, "Bwana hakuweka mapenzi yake juu yenu na kuwachagua kwa sababu mlikuwa wengi kuliko watu wengine, kwa maana mlikuwa wachache kuliko watu wote. Lakini ni kwa sababu Bwana aliwapenda na kutimiza kiapo alichowaapisha baba zenu ndipo aliwatoa kwa mkono wenye nguvu na kuwakomboa kutoka katika nchi ya utumwa..." Mungu

alikuwa na hiyo ndiyo muhimu na maalum. Ni ardhi nzuri; Ni nchi inayotiririka maziwa na asali. Tumesema maneno hayo, "maziwa na asali." Ni maneno maarufu sana. "Maziwa" labda ni aina gani ya maziwa? Maziwa ya mbuzi. Asali labda ni asali, lakini pia inawezekana jam iliyopondwa. Ni ardhi ambayo imejaa. Imejaa miji, imejaa visima, na imejaa bustani. Hawakujenga miji, hawakuchimba visima, na hawakupanda bustani. Mungu atawapa ardhi hii iliyojaa. Ardhi itakuwa ardhi ya kuridhisha. Tatizo litakuwa nini? Wanapokula na kuridhika, tatizo lao ni nini? Watamsahau Bwana, Mungu wao na hilo litakuwa tatizo kubwa. Kwa hivyo nchi ni nchi ya kuridhisha na Musa anaangalia huko.

Unaweza kumuona Musa juu ya Mlima Nebo akitokwa na machozi na kusema tu, "Jinsi ninavyotamani ningeingia tu nchini. Nimekuwa jangwani kwa miaka 40. Hii inanuka. Na hapa watu hawa wote ndio watakaenda kula zabibu hizi, mizeituni, na pizza."

T. Mahali Mungu ataweka jina lake [70:31-71:54]

Sura ya 12 ni sura muhimu sana. Kwa kweli sura ya 12, unaweza kuzungumza kwa masaa. Mungu anawaambia Israeli, wakati Musa yuko hapa juu ya Mlima Nebo. Musa anawaambia kwamba Mungu atachagua mahali katika Israeli na kwamba Mungu ataweka jina lake mahali hapo. Kwa hivyo sura ya 12, mstari wa 5 ni ya kawaida juu ya mada hii. Lakini sura nzima ya 12 inasema hivi, "Lakini mtafute mahali ambapo Bwana, Mungu wenu, atachagua kutoka miongoni mwa makabila yenu yote, ili kuweka jina lake huko kuwa makao yake..." Mungu angeweka wapi jina lake katika Israeli na kukaa huko milele? Hiyo itakuwa mahali gani? Hapo awali ilikwenda Shilo. Hema ilipanda hadi Shilo, lakini hapo ndipo ilipokaa? Hapana, Daudi ataita Yerusalemu. Yerusalemu sasa itakuwa mji wa Daudi na mji wa Mungu wetu. Mungu ataweka jina lake Yerusalemu na hekalu litajengwa Yerusalemu. Mungu ataweka jina lake hapo. Uliche nacho katika Kumbukumbu la Torati 12.5 ni uwekaji kati wa ibada ya Israeli inayoonyesha kile kitakachotokea hapa na Yerusalemu wakati wa Daudi. Yerusalemu hadi leo inachukuliwa kuwa mji mtakatifu na uwepo wa Bwana upo.

U. Tatizo kubwa: Kusahau [71:55- 74:55]

Sasa shida kubwa: shida kubwa kwa Israeli ambayo Musa anawaonya juu yake ni kwamba kimsingi kusahau walikotoka. Israeli ilitoka wapi? Walikuwa watumwa huko Misri na Musa anawaonya, anasema, "Msisahau mnakotoka."

Je, baadhi yenu mna kumbukumbu za ulikotoka ambazo ungependa kusahau? Nilikuambia kuwa mwanangu alirudi kutoka Afghanistan. Alipokuwa Afghanistan, alipigwa risasi kila siku, aliona marafiki wakipiga mapigo, baadhi ya marafiki zake walilipuliwa. Rez, mmoja wa marafiki zake ambaye alimfundisha alipeperushwa futi mia moja hewani na akaanguka chini na kuvunja karibu kila mfupa mwilini mwake. Aliishi, shida ni kwamba, mwanangu anasema anapoenda kuzungumza naye, anasema, "Rez, Rez" na Rez hayupo, unajua ninachosema? Alipopigwa risasi kama hiyo futi 100 angani, kuna kitu kilitokea kichwani mwake na sio Rez tena. Ikiwa ulianguka futi 100, hiyo ni hadithi 10, hiyo ni njia ndefu ya kuanguka? Rez sio Rez tena, amevunjika vibaya sana. Bado yuko hai ingawa.

Ninachosema ni kwamba mwanangu alirudi na alikuwa akisimulia hadithi hizi zote, na tulikuwa tukisema, "Lazima uandike mambo haya yote." Kwa kweli nina ya kwanza ambayo aliandika sasa. Aliigeuza kuwa mgawo wa Kiingereza huko North Shore. Maoni yake kwangu yalikuwa, "Baba, nimeona vitu ambavyo hakuna mwanadamu anayepaswa kuona. Nataka kusahau. Sitaki kuikumbuka tena, nataka tu kujaribu kuisahau." Swali ni: ni vizuri kusahau baadhi ya vitu?

Nadhani inaweza kuwa. Kuna shida gani ya kusahau? Unapojaribu kusahau, bado ni ndani yako? Kinachotokea ni kwamba imeunganishwa ndani. Lakini unaweza kusahau vitu kama hivyo? Huwezi kusahau hilo. Je, itatokea wakati fulani basi ikiwa hutaiunganisha? Ninachosema ni kwamba ni vizuri sana kuzungumza juu ya mambo haya na kuunganisha mambo haya badala ya kukataa na kusahau kila kitu. Wajumuishe kuwa wewe ni nani. Je, hii ni sehemu ya yeye ni nani sasa? Hiyo ni sehemu ya historia yake sasa na lazima amiliki hiyo kama ilivyo mbaya. Sijui unafanyaje hayo yote, lakini najua kuwa haikufai kuikandamiza na kuisahau. Lazima uiunganishe. Sisi sote tuna sehemu fulani za zamani ambazo tunatamani

tungeweza kusahau. Ninachosema ni kuwa mwangalifu juu ya kusahau. Kukumbuka na kuunganisha labda ni njia ya kwenda, itasababisha mtu aliyekomaa zaidi. Ukisahau, basi unapata mambo haya ya ajabu yanayotokea. Wacha tuondoke hapo.

V. Kukumbuka [74:56-78:23]

Kukumbuka: Mungu anawaambia wanapaswa kukumbuka nini? Nyumba ya utumwa. Walikuwa watumwa huko Misri. Kumbuka kwamba mlikuwa watumwa. Hiyo ni kumbukumbu mbaya kwao, lakini Mungu anasema, "Kumbukeni mlikuwa watumwa kwa sababu niliwaokoa kutoka utumwani huo." Kumbuka, ulitoka Misri. Ulivuka Bahari ya Shamu. Kumbuka, ukombozi wa Mungu kwa mkono wenye nguvu na mkono ulionyooshwa. Je, unakumbuka kusoma hiyo mara kadhaa? Mungu akasema, "Niliwatoa nje kwa mkono wenye nguvu na mkono ulionyooshwa." Mungu ndiye mkombozi na Mungu ndiye mahali ambapo wanapaswa kuweka imani na uaminifu wao. Mungu ndiye aliyewakomboa kutoka Misri na utumwa wao na utumwa. Mungu anawaambia wakumbuke. Kwa njia, kuna mtu yeyote anayejua neno la Kiebrania? Kuna mtu yeyote anayelitwa Zachary hapa? Zachary au *Zakar* inamaanisha "kukumbuka." Nina mtoto wa kiume Zachary na aliitwa hivyo na amekuwa mwaminifu kwa jina lake. Kukumbuka basi, ni msingi wa sifa. Je, nyinyi mnakumbuka mambo ambapo mlikutana na Mungu na Mungu alifanya mambo mazuri maishani mwenu? Kumbukumbu hiyo basi inakufanya urudi na kumsifu Mungu. Kwa hivyo kumbukumbu ni msingi wa kumsifu Mungu. Walipaswa kukumbuka kwamba walitolewa kutoka Misri, mkono wenye nguvu, Bahari ya Shamu iligawanyika, Mungu alitoa mana kutoka mbinguni, Mungu aliwaleta kwenye Mlima Sinai. Katika Mlima Sinai, Mungu kwa maana fulani, alioa Israeli. Katika Mlima Sinai, Mungu aliwapa Israeli agano lake na Mungu aliwaoa kwa kusema. Kisha Mungu akawapeleka kwenye kutangatanga kwa nyika kwa miaka 40, ambayo ilikuwa kama fungate. Sasa Mungu anawapeleka katika nchi. Mungu anamleta bibi arusi wake nyumbani katika nchi ambayo aliwaahidi na anataka

wakumbuke. Ukumbusho ni msingi wa sifa. Kwa njia, unapoingia kwenye kitabu cha Zaburi, kuna kila aina ya kumbukumbu za historia ya Israeli? Zaburi 78, jambo zima ni ukumbusho wa kile ambacho nyinyi mmekuwa mkisoma tu. "Kwa maana upendo wake thabiti ni milele," Zaburi 136. Tena, inapitia historia ya Israeli, pamoja na "upendo thabiti wa Mungu udumu milele." Msingi wa sifa, kitabu kizima cha Zaburi kinategemea hili. Kwa hivyo maswali ya kutafakari: unakaa wapi? Na unakumbuka nini? Je, kumbukumbu yako inakuwa msingi wa sifa? Je, unapataje uwepo wa Mungu katika "wapi" unamoishi? Je, unapata uwepo wa Mungu katika Chuo cha Gordon? Unapokuwa Lane? Unapokuwa katika maeneo mbalimbali? Kabla tu sijaja darasani, nilikuwa nikitembea chini ya ngazi katika Ukumbi wa Frost na nilipokuwa nikitembea chini ya ngazi, mtu anayeitwa Bruce alikuja. Na Bruce alipokuja juu, swali: je, hiyo ilisababisha Mungu kuja akilini mwangu kufikiria juu ya Bruce katika uhusiano na Mungu? Ndio, Bruce ana saratani. Swali: je, ninahitaji kumwomba? Ninahitaji kumwomba. Kwa hivyo ninamwona Bruce na inaniita kwenye kiti cha enzi cha Mungu na kusema, "Mungu, kuwa na rehema." Sawa? Kwa hivyo kupata uwepo wa Mungu katika "wapi" ambao unaishi.

W. Moses kama mwandishi wa Kumbukumbu la Torati na nadharia ya chanzo cha JEDP [78:24-81:45]

Sasa, hebu tumangalie Musa katika maandishi ya Kumbukumbu la Torati. Tutaunganisha mambo haya mawili ambayo tumezungumza juu ya ardhi kwa maneno yaliyopo, kwa maana. Hii itakuwa ya kitaaluma zaidi sasa. Musa katika Kumbukumbu la Torati, ni nani aliyeandika kitabu cha Kumbukumbu la Torati? Tuliona Kumbukumbu la Torati ni upya wa agano. Musa anapitisha kijiti kwa Yoshua. Agano linafanywa upya, Yoshua anakumbushwa mambo ambayo anawajibika nayo na agano. Kuna mtu yeyote anayekumbuka hii: nadharia ya zamani ya J.E.D.P.? Kumbukumbu la Torati ni kubwa katika nadharia hii ya J.E.D.P. Nadharia ya J.E.D.P. inasema Musa hakuandika Pentateuch, lakini badala yake ulikuwa na mwandishi wa "J" ambaye alipenda jina Yehova kwa hivyo

aliandika na Yehova au Yahweh na kwa hivyo waliita "Hati ya J." Aliandika karibu 850 KK, ambayo ilikuwa karibu miaka 150 baada ya wakati wa Daudi. Kwa hivyo hii ni muda mrefu baada ya Musa kuondoka, miaka 500 baada ya Musa. Baada ya mwandishi wa "J"... Ulikuwa na mwandishi wa "E" na aliandika sehemu ya Pentateuch... (Hivi ndivyo wakosoaji wanavyoona kwamba Biblia iliwekwa pamoja). Mwandishi wa "E" aliandika kwa jina Elohim. Alipenda jina, Elohim. Alipendelea jina hilo, kwa hivyo kwa kawaida humwita Mungu kwa jina, Elohim. Anaandika karibu 750 KK. Sasa kinachotokea ni kwamba "J" na "E" huwekwa pamoja katika "Hati ya JE" na hati hizi mbili ni hati za chanzo. Kisha, Kumbukumbu la Torati linasimama peke yake. Kumbukumbu la Torati lilianzia karibu 620 au 612 KK na hii ni ukumbusho wa Yosia. Mfalme Yosia "anapata" kitabu cha sheria hekaluni, lakini kila mtu anajua "hakupata" kitabu cha sheria. Yosia alikuwa na kitabu cha sheria kilichoandikwa na jina la Musa juu yake. Kwa hivyo hii ndio wanayoiita "Udanganyifu wa Mungu." Kwa maneno mengine, Yosia alitaka kufanya matengenezo mazuri alitaka kurekebisha na kuwafanya watu warudi kwa Mungu na kwa hivyo alichofanya ni kuweka udanganyifu kwa jina la Musa. Kwa hivyo anasema, "Tutaandika hati hii. Tutasaini kama ilivyokuwa hati ya Musa. Tutapata kitabu hiki cha sheria." Yosia atafanya matengenezo kwa wakati wake na kuwarudisha watu kwa Bwana. Kwa hivyo hapo ndipo kitabu cha Kumbukumbu la Torati kilitoka. Wanaita hiyo "Udanganyifu wa Mungu." Unaweza kuona hiyo inamaanisha nini? Yosia aliandika kitabu hiki cha Kumbukumbu la Torati. Sasa, kwa njia, Biblia inasema hivyo? Biblia inasema ni nani anayeandika kitabu cha Kumbukumbu la Torati? Musa. Kwa hivyo Musa yuko pale akiandika na kuzungumza. Kwa njia, kuna ushahidi wowote wa nje ambao unaunga mkono yoyote ya JEDP hii? Je, kuna ushahidi wowote wa kiakiolojia wa mojawapo ya vyanzo hivi? Sio hata kidogo, kwa kweli, baadhi ya ushahidi wa akiolojia kama "P" mwandishi wa kikuhani, 450 KK, tuligundua kuwa katika Hesabu 6, tuna hati ya kikuhani kutoka 600-700 KK, miaka 300 kabla ya hii. Kwa hivyo tuna ushahidi wa kiakiolojia

ambao unapingana na nadharia hii. Kwa hivyo hivi ndivyo wakosoaji wanavyotoka kati ya 19th karne, kuja katika karne ya 20, ilisema kwamba hivi ndivyo Pentateuch ilivyojengwa na kwamba sio Musa aliyeandika Pentateuch, lakini ni haya "Udanganyifu wa Mungu" ambao wameandika kwa jina la Musa.

X. Kumbukumbu la Torati na Mikataba ya Wahiti [81:46-92:12]

Sasa, tunapaswa kuwa na uwezo wa kutofautisha kati ya hati iliyoandikwa mnamo 620 KK na Musa ambaye alikuwa amerudi juu ya nini-1200 au 1400 KK. Kuna takriban miaka 600 au 800 kati ya. Je, aina za hati hubadilika zaidi ya miaka 600 au 800? Je, umbizo unalotumia linabadilika zaidi ya miaka 800? Kweli angalia hii, wanasema Yosia anapata kitabu cha sheria, na hivi ndivyo 2 Mambo ya Nyakati 34.33 inasema, Yosia alipata kitabu cha sheria, Kumbukumbu la Torati. Hivyo ndivyo Biblia inavyosema, lakini wakosoaji wanasema "Hapana, Yosia aliandika." Sasa, mikataba ya Wahiti... Wacha tuzungumze juu ya mikataba. Tuna mikataba ya Wahiti. Mikataba ya Wahiti inaanzia lini? 1200 KK. Je, hiyo iko karibu sana na wakati wa Musa? Ikiwa unachukua tarehe ya kuchelewa, hiyo ni kutoka wakati wa Musa. Kwa hivyo mikataba ya Wahiti, na mikataba inayotoka katika kipindi hiki, ni kutoka wakati wa Musa. Fomu hii ya mikataba ina **Utangulizi**. Utangulizi ni nini? Utangulizi unasema, "Mimi ni Lugal Zigazi. Mimi ni mfalme wa Aram na mimi ndiye mfalme mkuu. Ninatawala kutoka bahari hadi baharini na mimi ndiye mtu mkubwa." Kwa hivyo utangulizi unaelezea mfalme ni nani na kikoa chake. Utangulizi unasema jina la mfalme ambaye atafanya hati hii. Sehemu inayofuata katika mikataba hii ni utangulizi wa kihistoria. Sehemu ya **Dibaji ya kihistoria** anasimulia wema wa mfalme. Inasema, "Mimi ndiye mfalme mkuu na nilimsaidia baba yako wakati alihitaji maji wakati mmoja na nilimsaidia. Simba alimshambulia na nikamuua simba. Aliishiwa na chakula na nikawapa watoto wake chakula. Kwa hivyo mimi ndiye mfalme mzuri." Kwa hivyo utangulizi wa kihistoria unasimulia juu ya wema wa mfalme; mambo mazuri, ya ajabu, mazuri ambayo mfalme hufanya. Kwa njia,

wakati mfalme anaanza kukuambia jinsi alivyo mkarimu na mzuri, ni nini kitafuata? Je, huu ni usanidi? Huu ni usanidi. Kwa hivyo unachopata baadaye ni **masharti**. Mfalme anasema, "Hei, kwa sababu nimekuwa mwema na mzuri kwako, unahitaji kufuata sheria yangu. Sheria yangu ya kwanza ni ipi? Lazima ulipe nini? Kodi. Kwa njia, wacha nisikie nyote mkisema kwamba, lazima mulipe nini? Kodi. Na kwa njia, nyinyi mtalipa ushuru kwa maisha yenu yote kwa sababu tuna deni la dola trilioni 15 mgongoni mwako. Nitakuwa nimekufa. Niko mzito, ninapowatazama nyinyi na watoto wangu, ninaangalia tu na mabega yangu yanapungua. Ni vizuri nyinyi hamjui jinsi mnavyochanganyikiwa vibaya. Hii ni mbaya sana. Wacha niondoke hapa. Masharti: mfalme anataka nini? Masharti. "Nipe pesa, tii sheria zangu, na usikie sheria yangu." Unajua, lazima ulipe ushuru wa trafiki unapoenda kwenye barabara, unaenda kulipa ushuru, lazima uwe mtiifu, lazima uwe mwaminifu kwangu, lazima ufanye mambo haya yote. Mfalme ana masharti yake. Sasa, unapokuwa na agano la sheria, lazima uwe na **Mashahidi**? Je, ni agano gani ambalo watu hufanya leo? Ndoa. Katika ndoa, ni lazima uwe na mashahidi wa ndoa? Ndiyo. Kwa hivyo kuna mashahidi. Hii ni nzuri sana. Katika Biblia kutakuwa na mashahidi kama wakati una ndoa. Kwa kweli, nilifunga ndoa wakati mwanangu aliolewa. Kwa hivyo, ilibidi nijiondoe kama mmoja wa mashahidi kama waziri. Mungu atamwita nani kama shahidi wake? Mungu anaita mbingu na dunia kuwa ushuhuda. Kwa kweli ni jambo zuri, kwa sababu hakuna mtu anayeweza kumshuhudia Mungu, kwa hivyo anaita mbingu na dunia kushuhudia dhidi yake, milima na aina hiyo ya kitu.

Mwishoni mwa agano, kuna **Baraka na laana**. Baraka ikiwa utatii, na laana ikiwa hutatii. Sasa tunataka kufanya mabadiliko hapa, haya ni mikataba ya Wahiti. 1200 KK, karibu na wakati wa Musa. Angalia hii: Mikataba ya Ashuru inatokana na nini? 700 KK. Je, hiyo iko karibu sana na wakati wa Yosia? Waashuri walikuwa wakatili. Walitawala kwa hofu. Kwa mfano, uliingia kwenye moja ya miji yao, walikuwa na piramidi ya fuvu kwenye mlango. Ni ujumbe gani usio wa maneno ambao ulikuwa ukijaribu kuwasiliana? Usipowatii kichwa chako

kinaishia wapi? Sasa, kwa njia, hiyo ni hoja nzuri ya kushawishi? Ndiyo.

Nimekuwa kwenye Jumba la kumbukumbu la Uingereza. Ukifika London, unataka kwenda kwenye Jumba la kumbukumbu la Uingereza. Unaingia kwenye Jumba la kumbukumbu la Uingereza, na jambo la kwanza hapo hapo (ni ya kushangaza), una Jiwe la Rosetta. Sio kwenye kompyuta Jiwe la Rosetta, kwa kweli wana Jiwe halisi la Rosetta. Ukitembea zaidi na unaona ufalme wa Ashuru. Unaona baadhi ya vitu vya Dola ya Ashuru na unaona kigingi kikisimama kama hicho na unaona mwanadamu akiwa amewekwa kwenye mti, akipeperusha na unaona mti ukiendeshwa kupitia kwao. Swali: hiyo ni nzuri? Ni ujumbe gani ambao unajaribu kuwasiliana? "Ikiwa unasumbua nasi, unaishia nini? Tuna hisa kidogo, sivyo? Sasa uko kwenye mti." Unajua hilo? Wakati Yona anaambiwa, Mungu anasema "Yona nataka uende Ashuru Ninawi, uende Ninawi, Yona." Yona anasema nini? "Sidhani hivyo." Ni ujumbe gani ambao Mungu anamwambia? "Waambie watu wa Ninawi watubu." Yona anasema "Ndio, sawa, sitaki kichwa changu kwenye rundo Mungu. Nimetoka hapa, nitaenda kutafuta samaki na kupanda." Mkataba wa Ashuru, hivi ndivyo mkataba unavyokwenda. Mikataba hiyo miwili ina aina tofauti. Mkataba wa Ashuru unatoka wakati wa Yosia, saa 700, Yosia alikuwa 620 KK. Kwa hivyo huo ni wakati wa Yosia, huu ni wakati wa Musa. Aina hizo mbili ni aina tofauti, zote zina utangulizi. Dibaji ya kihistoria, mkataba wa Wahiti una utangulizi wa kihistoria, unaoelezea wema wote wa mfalme. Mkataba wa Ashuru hauna utangulizi wa kihistoria. Kwa nini mkataba wa Ashuru hauna utangulizi wa kihistoria? Kwa sababu hawasemi juu ya wema waliofanya, kwa sababu waliwatisha watu. Kwa hivyo hakuna utangulizi wa kihistoria katika mkataba wa Ashuru. Kisha unashuka. Masharti, mikataba yote miwili ina masharti - sheria ambazo unatakiwa kumfanyia mfalme. Mashahidi, mikataba yote miwili ina mashahidi. Kisha angalia hii: baraka. Mkataba wa Wahiti una baraka, lakini mkataba wa Ashuru hauna baraka. Kwa njia, hiyo ina maana? Waashuri ni nini? Wao ni wakatili. Wanasema, "Hei, unanitii, sitakubariki. Unastahili kunitii, lazima unitii tu. Sitakubariki." Lakini wana nini?

Badala yake, wana laana. Wote wawili wana laana. Sasa nakuuliza hivi: ikiwa utasema ikiwa mkataba uliandikwa mnamo 1200 KK au 700 KK, ni maeneo gani mawili utakayoangalia kutofautisha hati hizi? Ikiwa ina utangulizi wa kihistoria, ni mapema au kuchelewa? Mapema. Ikiwa inakosa utangulizi wa kihistoria marehemu. Ikiwa ina baraka, ni mapema. Ikiwa haina baraka, imechelewa. Kitabu cha Kumbukumbu la Torati: angalia hii - je, Kumbukumbu la Torati lina utangulizi? Ndiyo, inafanya. Katika sura ya kwanza, Mungu anajitambulisha kama mfalme mkuu. Mungu ni, mfalme mkuu. Dibaji ya kihistoria, sura ya kwanza hadi sura ya tatu, Mungu anasimulia mambo yote mazuri ambayo amewafanyia watu wake. Je, Mungu anaorodhesha mengi ya vitu hivyo, akivitoa kutoka Misri, akiwapa mana kutoka mbinguni, akiwapa kware kula na vitu kama hivyo? Kwa hivyo kuna utangulizi wa kihistoria. Je, kuna masharti katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati? Kuna masharti ya jumla, Amri Kumi, mpende Bwana Mungu wako. Pia kuna masharti maalum, na hiyo inafaa mkataba wa Wahiti kwa "T." Kwa njia, kuna mvulana katika Seminari ya Gordon Conwell, jina lake ni Meredith Kline, ndiye mtu ambaye alilinganisha aina hizi mbili za mkataba na kuonyesha kuwa ni tofauti kabisa, kwamba ni tofauti katika maeneo haya mawili angalau. Wote wawili wana mashahidi, Kumbukumbu la Torati lina mashahidi. Swali: Je, Kumbukumbu la Torati lina baraka na laana? Ndio, inafanya, ina baraka na ina utangulizi wa kihistoria. Kwa hivyo Kumbukumbu la Torati, iliandikwa mnamo 700 au 1200 KK? 1200 KK. Unaweza kuona hoja? Aina hizi mbili za hati ni tofauti katika utangulizi wa kihistoria na baraka. Kumbukumbu la Torati lina utangulizi wa kihistoria na baraka, kwa hivyo inalingana kikamilifu na hati ya 1200 KK ambayo ni ya wakati wa Musa na sio kutoka wakati wa Yosia. Je, hii ni hoja kali? Hii ni hoja kali. Sasa swali, je, wakosoaji wataweza kutenganisha hili? Ndio, kwa sababu wakosoaji watatenganisha kila kitu, lakini hii ni hoja yenye nguvu sana kwa Kumbukumbu la Torati kuwa kutoka wakati wa Musa. Sasa masharti ya jumla na kwa hili tutaacha. Wakati ujao nitakufundisha Amri Kumi, na hautalazimika hata kutokwa na jasho, utajua Amri Kumi. Ninyi nyote mtazijua

Amri Kumi kama hivyo. Kwa hivyo wakati ujao tutakuwa tayari kwa Amri Kumi. Soma Waamuzi na Ruthu kwa wakati ujao. Shukrani.

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia, hotuba namba 16, juu ya Balaamu na kitabu cha Hesabu na upyaji wa Agano na dhana za ardhi katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati.

Imeandikwa na Joel Perkins Mbaya iliyohaririwa na Ted Hildebrandt 2